

ТО-МОДЕЛЬ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОГО СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ГАЛУЗЕЙ РОСЛИННИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Зростання рівня невизначеності діяльності суб'єктів господарювання, турбулентності економічних процесів і загострення конкуренції на внутрішніх та світових ринках здійснює значний вплив на формування систем управління і планування на всіх рівнях економіки держави. В той же час, розвиток ринкових відносин обумовлює необхідність розробки стратегій економічного зростання для підприємств у будь-яких галузях діяльності на різних структурних рівнях економіки України, однією з найбільш значущих серед яких є сільське господарство. За таких умов одним з найдієвіших інструментів є стратегічне планування, яке дає змогу визначати перспективи, що виникають у процесі функціонування економічної системи, проаналізувати потенціал та резерви, які має підприємство для свого майбутнього розвитку.

Комплексний стратегічний аналіз як етап стратегічного планування є невід'ємним компонентом ефективного господарювання для підприємств будь-якої сфери діяльності. Інструментом для практичної реалізації нових підходів до управління сільськогосподарським виробництвом на основі сучасних досліджень у галузі стратегічного менеджменту є застосування сучасних технологій економічного аналізу, що дозволяє здійснити глибоке дослідження зовнішнього мікро- і макросередовища та внутрішнього стану та складових підприємства, виявити тенденції у змінах зовнішнього середовища та можливості і резерви для подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки українські вчені отримали значні результати у формуванні наукових підходів до вирішення проблем стратегічного аналізу, побудови та розвитку стратегій підприємств аграрного сектору економіки. Помітний внесок у розробку концепції розвитку аграрного сектора економіки зробили вітчизняні вчені-економісти Л. Андрєєва [2], С. Дем'яненко [3], А. Ключник [4], В. Месель-Веселяк, В. Нелеп [6], П. Саблук та ін. Дослідженню стратегічного планування як розділу науки управління присвячені роботи Р. І. Акмаєвої [1], Г. Мінцберга, М. Портера, А. Стрікланда, А. Томпсона [7], Ф. Хедуорі та ін. Крім того, про високий ступінь наукової дослідженості проблем стратегічного планування розвитку галузей рослинництва в Україні свідчить значна кількість дисертаційних робіт вітчизняних учених. Але, не зважаючи на велику кількість наукових досліджень з обраної тематики та на широке коло розглянутих проблем, залишається низка невирішених питань саме у їх взаємозв'язку і з погляду їх дослідження у стратегічному плануванні розвитку рослинницьких галузей у сільськогосподарських підприємствах. Необхідність використання нових підходів до стратегічного аналізу у цій галузі та ряд специфічних аспектів вимагають подальших наукових пошуків.

Метою дослідження є розгляд можливостей застосування розширеної моделі SWOT-аналізу, так названої моделі TELESCOPIC OBSERVATIONS [9] для комплексного стратегічного аналізу галузей рослинництва сільськогосподарських підприємств, побудова матриць стратегічного аналізу та стратегій діяльності на основі використання цієї моделі на прикладі конкретного сільськогосподарського підприємства, обґрунтування і адаптація методів розробки стратегій розвитку рослинницьких галузей підприємств аграрного сектору для їх подальшого ефективного функціонування.

Основні результати дослідження. Стратегічне планування розвитку сільськогосподарського підприємства в цілому і окремих його підрозділів і видів діяльності повинно бути спрямоване на досягнення стійкої конкурентної позиції, на формування стратегічної конкурентоспроможності продукції всіх стратегічних зон

господарювання. Сільськогосподарське підприємство, як і будь-яка організація, взаємодіє із навколишнім оточенням за допомогою безлічі різноманітних зв'язків і взаємозалежностей. Тому комплексний стратегічний аналіз повинен включати аналіз зовнішнього макросередовища і мікросередовища функціонування підприємства і їх оцінку, аналіз внутрішнього середовища і його оцінку. Задачею дослідження зовнішнього макросередовища є виявлення чинників оточення, які здійснюють вплив на підприємство, ранжування їх за ступенем важливості у поточний момент часу та їх важливість протягом майбутнього періоду часу тривалістю від 2-3 до 5-7 років.

На нашу думку, для стратегічного аналізу на сільськогосподарських підприємствах великих розмірів, які займаються великомасштабним виробництвом, доцільно використовувати різновид SWOT-аналізу, який запропонував George Panagiotou у 2003 р. під назвою “модель TELESCOPIC OBSERVATIONS” (“Телескопічний огляд”, скорочено ТО) [9].

Така модель є розширеним, більш докладним варіантом аналізу порівняно з розповсюдженим SWOT-аналізом [8]. Його можна застосовувати для вивчення поточного і перспективного положення стратегічних бізнес-одиниць (різних видів продукції для підприємства або галузей виробництва) на ринку відносно конкурентів, розробки концепції нової продукції чи ідеї. Схему аналізу представлено на рис. 1.

		T	E	L	E	S	C	O	P	I	C
Внутрішнє середовище	Strengths (сильні сторони)										
	Weaknesses (слабкі сторони)										
Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)										
	Threats (загрози)										

		O	B	S	E	R	V	A	T	I	O	N	S
Внутрішнє середовище	Strengths (сильні сторони)												
	Weaknesses (слабкі сторони)												
Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)												
	Threats (загрози)												

Рис. 1. Схема стратегічної канви для аналізу конкурентного середовища за моделлю TELESCOPIC OBSERVATIONS (Джерело: George Panagiotou [9])

Ця стратегічна модель забезпечує більш високий рівень стратегічного аналізу важливих аспектів навколишнього середовища підприємства, дозволяючи виділити більш детально змінні середовища і забезпечує більш структурований контекст для формулювання стратегії або її оптимізації. Структура моделі ТО надає можливість особі, яка приймає рішення, системно й послідовно оцінити організаційне середовище, використовуючи відносно доступні, більш змістовні методи, концентруючи увагу на важливих галузях діяльності.

Таким чином, модель ТО об'єднує у собі аналіз за моделлю п'яти конкурентних сил М. Портера, PESTEL аналіз, концепцію комплексного керування якістю, аналіз ланцюжку цінностей, портфельний аналіз. Ця структура складається з двох матриць і працює на кшталт воронки, де інформація накопичується та фільтрується користувачем згідно потреб і вимог. Трактуювання скорочень у матрицях ТО наведено у табл. 1.

Спочатку записи факторів виконують у матриці 1 (рис. 1), це необхідно, щоб зібрати і структурувати всю інформацію в одному місці. Потім заповнюють значення змінних середовища у нижній матриці згідно розумінню, які властивості є сильними чи слабкими сторонами підприємства і які фактори є можливостями чи загрозами.

Таблиця 1

Пояснення до матриць стратегічного аналізу за моделлю ТО

Скоро-чення	Англomовний варіант	Трактуювання фактору або властивості
Матриця 1		
T	Technological Advancements	Технологічні удосконалення (технологічний прогрес). Ступінь впровадження технологічних інновацій у виробництво
E	Economic considerations	Економічний розгляд. Економічна ефективність діяльності. Проведення аналізу економічної стійкості, фінансової стійкості, ефективності інвестицій
L	Legal and regulatory requirements	Законні та обов'язкові вимоги (обмеження). Ступінь легальності бізнесу та дотримання всіх законних і нормативних обмежень
E	Ecological and environmental issues	Екологічні проблеми та проблеми навколишнього середовища
S	Sociological trends	Соціологічні напрями розвитку. Тенденції розвитку суспільства взагалі і сільської громади, трудових ресурсів, зокрема
C	Competition	Конкуренція. Міра напруженості конкуренції у різних сегментах ринку
O	Organisational culture	Організаційна культура
P	Portfolio analysis	Портфельний аналіз
I	International issues	Міжнародні фактори
C	Cost efficiencies and cost structures	Економічна ефективність витрат і структура витрат
Матриця 2		
O	Organisational core	Організаційне ядро (здібності й можливості). Управлінський потенціал. Ефективність менеджменту підприємства
B	Buyers	Покупці. Аналіз тиску з боку покупців
S	Suppliers	Постачальники. Аналіз тиску з боку постачальників
E	Electronic commerce	Електронна комерція. Ступінь її освоєності підприємством
R	Resource audit	Аудит ресурсів. Аудит фінансових, земельних, трудових, інформаційних та ін. ресурсів підприємства
V	Value chain	Ланцюжок створення вартості (цінності), (послідовність операцій зі створення продукту (цінності): дослідження і розробки, виробництво, маркетинг, збут, післяпродажне обслуговування; поняття введене М. Портером у 1985 р.)

A	Alliances including partnerships, networks&joint ventures	Альянси (включаючи партнерство, мережні і сумісні підприємства). Можливість створення різних форм-об'єднань, співробітництва та кооперації
T	Total quality management TQM	Комплексне керування якістю (концепція, що розуміє участь всіх працівників підприємства у підвищенні якості продукції, оптимізації процесів виробництва та управління тощо)
I	Industry Key Factors for Success	Промислові ключові фактори успіху. Ключові фактори успіху сільськогосподарського виробництва
O	Organisational structure	Організаційна структура
N	New entrans	Нові гравці на ринку. Загроза появи нових конкурентів
S	Substitute products and services	Продукти-замінювачі. Загроза появи продуктів-замінювачів

* Джерело: адаптовано автором за George Panagiotou [9]

	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
	1. 2. 3.	1. 2. 3.	1. 2. 3.
Сильні сторони	Стратегії перетворення слабкостей у силу	Стратегії перетворення можливостей у силу	Стратегії уникнення загроз і перетворення їх у силу
1. 2. 3.			

Рис.2. Схема узагальнення даних аналізу за моделлю TELESCOPIC OBSERVATIONS та побудови стратегій на основі стратегічної канви (Джерело: [9])

Ці змінні слід ретельно дослідити і правильно відобразити у матриці, сортуючи згідно їх важливості. Наприклад, якщо у процесі аналізу, спираючись на вищезгадані змінні, з'ясовують, що швидкість реагування підприємства на зміни середовища, його гнучкість або організаційна структура створила нові переваги, то запис необхідно робити у рядку сил або можливостей. Якщо ж, навпаки, є відповідні організаційні обмеження, то запис роблять у рядках слабкостей або загроз.

Потім фактори ранжують за пріоритетами та класифікують згідно організаційних вимог, і переміщують до схеми, що зображена у на рис. 2, де узагальнено стратегічну структуру і впорядковано змінні аналізу, таким чином, щоб сформулювати стратегії.

Ця таблиця є модифікованою версією SWOT-аналізу. Слідуючи за наведеною схемою, необхідно використовувати сильні сторони підприємства, щоб сформулювати стратегії для подолання слабких сторін, скористатися можливостями й уникнути загроз. Тобто стратегічний аналіз за структурою ТО забезпечує більш широкі можливості, є більш тонким, специфічним, точним і послідовним. Такий аналіз сприяє виявленню складових стратегічного потенціалу підприємства.

Нами розроблено приклад стратегічного аналізу для Приватно-орендного сільськогосподарського підприємства «Золота нива» Новобузького району Миколаївської області за моделлю ТО, фрагмент якого наведено у табл. 2 (у повному обсязі стратегічний аналіз наведено у [5]).

В якості сильних сторін досліджуваного підприємства можна відмітити вдале географічне розташування, забезпеченість якісними земельними ресурсами, стабільні економічні показники розвитку галузей рослинництва, високу рентабельність виробництва зернових, соняшнику, орендну форму використання земельних ресурсів, високий бал конкурентоспроможності окремих видів рослинницької продукції порівняно з середніми по району, наявність конкурентної переваги - паспорт на вирощування елітного насіння озимої пшениці, ярого ячменю та кукурудзи, тенденції до збільшення балу конкурентоспроможності зерна через вдалу маркетингову політику, використання пакету MS Project для оперативного планування розвитку рослинництва.

Виявлено також слабкі сторони діяльності підприємства – недостатній рівень упровадження інноваційних технологій землеробства, моральне старіння і фізичний знос основних технологічних фондів, відсутність інформації про підприємство у загальнодоступних інформаційних джерелах, мережі Інтернет, відсутність власного сайту у мережі, низький рівень освоєності засобів електронної комерції, відсутність власного виходу на міжнародний ринок для експорту продукції рослинництва та ін.

Таблиця 2

**Матриця стратегічного аналізу галузей рослинництва за моделлю ТО у ПОСП
"Золота Нива" Новобузького району Миколаївської області (фрагмент)***

	Назва фактору	Ступінь впровадження технологічних інновацій у виробництво	Економічна ефективність діяльності	Дотримання вимог законодавства і нормативних обмежень	Екологічні проблеми та проблеми навколишнього середовища	Тенденції розвитку суспільства і сільської громади
Внутрішнє середовище підприємства	Сильні сторони	Використання пакету MS Project для планування розвитку рослинництва. Використання програмного комплексу "1С:Підприємство" для ведення бухгалтерського обліку	Стабільні економічні показники розвитку галузей рослинництва. Висока рентабельність виробництва зернових, соняшнику	Підприємство засноване на законних засадах, має статут, є членом Аграрного союзу України	Вдале географічне розташування. Наявність якісних земельних ресурсів. Наявність птахофабрики, свиноферми для забезпечення рослинництва органічними добривами	Можливість спрямовувати кошти на соціальний розвиток села. Вдале географічне розташування
	Слабкі сторони	Недостатній рівень впровадження інноваційних технологій землеробства. Моральне старіння і фізичний знос основних технологічних фондів	Недостатня забезпеченість трудовими ресурсами. 56 % надходжень грошових коштів має сезонний характер	Відсутність власного юриста або юрисконсульта	Зниження вмісту гумусу через недотримання балансу вирощування культур	Поступове зниження кількості і якості трудових ресурсів

Зовнішнє середовище	Можливості	Наявність, розробленість і можливість використання досвіду інших підприємств у запровадженні інноваційних та ресурсозберігаючих технологій	Можливість залучення фінансових ресурсів для запровадження нових технологій (лізинг, кредити тощо). Орендна форма використання земельних ресурсів	Можливість здійснювати вплив на розробку програм галузевого розвитку	Територія області частково знаходиться у ґрунтовій зоні, придатній для вирощування органічної продукції	Наявність в області висококваліфікованих кадрів (випускники в МНАУ)
	Загрози	Висока вартість необхідного обладнання для запровадження нових технологій. Впровадження нових технологій у конкурентів	Нестабільність фінансово-економічної ситуації у державі. Подовження світової економічної кризи	Нестабільність законодавства у сфері державного регулювання галузевого розвитку та у сфері оподаткування	Розташування області у зоні ризикованого землеробства. Недостатня увага держави до дослідження стану ґрунтів	Деформації у структурі сільського населення. Зниження кількості сільського населення і вікових структурних співвідношень

**Джерело: власні дослідження на основі даних підприємства*

Серед можливостей, які надає зовнішнє мікро- та макросередовище підприємству, і які можуть бути використані ПОСП «Золота нива» для зміцнення своїх конкурентних позицій можна зазначити такі: територія області частково знаходиться у ґрунтовій зоні, придатній для вирощування органічної продукції; наявність в області висококваліфікованих кадрів (випускників МНАУ); тенденції до збільшення об'ємів експорту продукції рослинництва – зернових та соняшнику; наявність, розробленість і можливість використання досвіду інших підприємств у запровадженні інноваційних та ресурсозберігаючих технологій; в Миколаївській області створені і діють інформаційно-консультаційні центри для підвищення кваліфікації робітників управління; можливості дистанційної освіти для підвищення кваліфікації менеджерів та ін.

Серед загроз найбільш небезпечними є: деформації у структурі сільського населення (старіння і зменшення загальної кількості сільського населення); поступове зниження кількості і якості трудових ресурсів; диспаритет цін на потрібні у виробництві матеріали і продукцію підприємства, нестабільність законодавства у сфері державного регулювання галузевого розвитку та у сфері оподаткування та ін.

На основі аналізу підприємства за моделлю ТО за схемою (рис. 2) розроблено стратегічну матрицю ділових і функціональних стратегій діяльності, фрагмент матриці наведено у табл. 3.

**Стратегічна матриця діяльності ПОСП «Золота нива» Новобузького району
Миколаївської області (фрагмент)***

Сильні сторони	Стратегії перетворення слабкостей у силу	Стратегії перетворення можливостей у силу	Стратегії уникнення загроз і перетворення їх у силу
Стабільні економічні показники розвитку галузей рослинництва. Висока рентабельність виробництва зернових, соняшнику	Замовити агрохімічне обстеження ґрунтів господарства у ґрунтово-агрохімічній лабораторії МНАУ зі складанням карт ґрунтів	Запровадження системи прецизійного землеробства з інсталяцією системи GreenStar на комбайни ДжонДір, з частковим оновленням парку техніки, що дозволить економити на витратах і підвищувати продуктивність праці	Орендувати додаткові земельні площі для ведення органічного землеробства і використання технологій точного землеробства
Ключові фактори успіху - географічне розташування, можливість розширення зон господарювання, популярність та авторитет підприємства на рівні району та області	Виділити 10% площ під вирощування продукції органічного землеробства - озимої пшениці (проект обґрунтовано у дисертації)	Отримати паспорт-патент на вирощування органічної продукції - озимої пшениці (у подальшому - для вирощування озимого ячменю, гречки) та реалізацію органічного насіння	Придбати у лізинг або довгостроковий кредит (терміном на 3 роки) широкозахватну техніку і сіялку прямого висіву (посівний комплекс Хорш-Агросоюз). Термін окупності інвестицій - 4 роки
Підприємство засноване на законних засадах, має статут, є членом Аграрного союзу України	Найняти на роботу юриста або залучити юриста-консультанта по мірі необхідності	Внесення пропозицій органам місцевої влади щодо розмірів додаткової державної підтримки на місцевому рівні або пільгового державного кредитування сільгосптоваровиробників, які запровадили ресурсозберігаючі технології землеробства	Вчасно реагувати на зміни законодавства у сфері сільського господарства та на зміни державної політики із залученням власного юриста або отримання консультацій стороннього юриста
Наявність якісних земельних ресурсів. Наявність птахофабрики, свиноферми для забезпечення галузей рослинництва органічними добривами	Дотримання балансу гумусу через запровадження технології No-Till, та органічного землеробства	Розширити використання органічних добрив в органічному землеробстві	Зниження ризиків від негативного впливу погодних умов із запровадженням технологій нульового обробітку на 20% площ

**Джерело: власні дослідження на основі даних підприємства*

При побудові матриць стратегічного аналізу доцільно також використовувати шкали для бальної оцінки інтенсивності впливу зовнішніх факторів або сили прояву внутрішніх. Шкали можуть варіюватися у діапазоні 0..100, 0..5, 0..7. Бальна оцінка є більш об'єктивною, але для її здійснення керівникам вищої ланки необхідно витратити набагато більше часу, проводити експертні опитування або наради.

Така розширена версія SWOT-аналізу є надзвичайно важливим інструментом для прийняття рішень керівництвом підприємств стосовно виявлення подальших перспектив і резервів для розвитку і зростання або для зміцнення власних позицій у обраній галузі діяльності.

Висновки. Таким чином, запропонований підхід до проведення комплексного стратегічного аналізу галузей рослинництва на основі проведення розширеного SWOT-аналізу внутрішнього і зовнішнього середовища підприємств з використанням моделі TELESCOPIC OBSERVATIONS (який розроблено з урахуванням особливостей

сільськогосподарських підприємств Миколаївської області) можна застосовувати для стратегічного планування та аналізу можливих варіантів подальшого розвитку виробництва у сільськогосподарських підприємствах України.

Анотація

Стаття присвячена обґрунтуванню застосування методики проведення комплексного стратегічного аналізу галузей рослинництва у сільськогосподарських підприємствах на основі використання розширеної версії SWOT-аналізу – моделі TELESCOPIC OBSERVATIONS. Застосування моделі продемонстровано на прикладі побудови матриці стратегічного аналізу та стратегічної матриці діяльності для конкретного підприємства.

Ключові слова: комплексний стратегічний аналіз, SWOT-аналіз, модель TELESCOPIC OBSERVATION, стратегічна матриця діяльності

Аннотация

Статья посвящена обоснованию применения методики проведения комплексного стратегического анализа отраслей растениеводства в сельскохозяйственных предприятиях на основе использования расширенной версии SWOT-анализа – модели TELESCOPIC OBSERVATIONS. Применение модели продемонстрировано на примере построения матрицы стратегического анализа и стратегической матрицы деятельности для конкретного предприятия.

Ключевые слова: комплексный стратегический анализ, SWOT-анализ, модель TELESCOPIC OBSERVATION, стратегическая матрица деятельности.

Abstract

The article is devoted to the grounding of methodology of complex strategic analysis of crop production in the agricultural enterprises. This methodology is based on the extended version of the SWOT-analysis, so called the “TELESCOPIC OBSERVATIONS” strategic framework. The TO - model application is demonstrated on the example of strategic analysis matrix and strategic matrix of activity construction for a particular enterprise.

Keywords: complex strategic analysis, SWOT-analysis, TELESCOPIC OBSERVATION strategic framework, strategic matrix of activity.

Список використаних джерел:

1. Акмаева Р. И. Стратегический менеджмент / Р. И. Акмаева. – М.: Волтерс Клувер, 2010. – 424 с.
2. Андреева Л. О. Стратегічне планування – фундамент довгострокового бізнесового благополуччя / Л. О. Андреева // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2011. – № 4 (16). – С. 32-40.
3. Дем'яненко С. І. Менеджмент аграрних підприємств / С. І. Дем'яненко. — К.: КНЕУ, 2005. — 347 с.
4. Ключник А.В. Ефективний розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі регіону: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата екон. наук: 08.07.02 “Економіка сільського господарства і АПК” / Ключник Альона Володимирівна. – Миколаїв, 2007. – 243 с.
5. Лопушанська В. В. Стратегічне планування розвитку і підвищення конкурентоспроможності галузей рослинництва у сільськогосподарських підприємствах: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата екон. наук : 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами” / Лопушанська Валентина Володимирівна. – Миколаїв, 2013. – 255 с.
6. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві. [Підручник]. 2-ге вид., перероб. та доп / В. М. Нелеп. — К. : КНЕУ, 2004. — 495 с.

7. Томпсон А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии [Пер. с англ. под. ред. Л. Г. Зайцева, М. И. Соколовой] / А. Томпсон, А. Стрикленд. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998.- 576 с.

8. Hill, T. SWOT analysis. It's time for a product recall. / Hill, T. R. Westbrook // Long Range Planning, 1997. – 30 (I). – Pp 46-53.

9. Panagiotou, George. Bringing SWOT into Focus / George Panagiotou // Business Strategy Review. – 2003. – Vol 14, Issue 2. – Pp 8-10.

УДК: 338.26

Крижановська О.В.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СТАНУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Поняття «забезпечення економічна безпека» в паливно-енергетичній галузі є відносно новим в українському лексиконі, хоча воно досить поширене та давно використовується у практичній діяльності на Заході. Проблема економічної безпеки вперше викристалізувалася в 30-х роках минулого століття у США. Актуальність цього питання було обумовлене тогочасною потужною світовою кризою і необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на загрози такого масштабу в рамках національної економіки.

Огляд останніх досліджень. У 70-х роках минулого століття під поняттям «економічна безпека» почали розуміти найважливіші складові національної безпеки в тому числі і в паливно-енергетичній галузі, і досить швидко цей термін набув широкого поширення в економічно розвинутих країнах.

Стратегічними напрямками діяльності держави при переході від командно-адміністративної системи управління економікою до ринкової є: лібералізація економічних відносин, макроекономічна стабілізація, реформування відносин власності через широке роздержавлення та приватизацію майна, формування повноцінної правової бази, орієнтовані на впровадження ринкових механізмів господарювання, підтримка та захист всіх, без винятку, форм власності.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності України не сталося бажаного оздоровлення соціально-економічної ситуації в паливно-енергетичному комплексі. Стан поточних економічних показників в паливно-енергетичному секторі свідчить, що проблеми економічної безпеки в цій галузі загострилися у країні в цілому, а також щодо головних її складових – держави, суб'єктів господарської діяльності, людини. Отже, на сучасному етапі Україні потрібно вирішити комплекс непростих питань, найгострішими з яких є проблема економічної безпеки країни та її громадян в галузі, тому ця проблема має постійно перебувати у центрі уваги держави.

В економічній сфері Радянського Союзу проблеми економічної безпеки паливно-енергетичній галузі розглядалися переважно з погляду зовнішньоекономічної діяльності або економічної злочинності. Відповідно до визначення, яке подає політологічний енциклопедичний словник, економічна безпека – це стан, в якому народ може суверенно, без втручання і тиску ззовні визначати шляхи і форми свого економічного розвитку. Слід зазначити, що в цьому визначенні фактично розглядається лише зовнішній бік поняття – незалежність. Існують підходи, які трактують економічну безпеку як забезпечення здатності до виживання країни у випадку стихійних і екологічних лих або за умов національних і світових економічних катастроф. За таких підходів питання економічної